

K čemu se zavázalo Československo?

Vzdělávací cíl: Žáci se skrze práci s československo-sovětskou smlouvou seznámí s klíčovým dokumentem, který ovlivnil způsob a průběh těžby uranu na Jáchymovsku. Žáci si vyzkouší formální i obsahovou analýzu úředního dokumentu a jeho konfrontaci s dalšími prameny.

Klíčová slova: důsledky studené války, totalitní režimy, člověk a životní prostředí, diskutujeme

Práce s jednotlivými slidy:

Poznámky:

1 ZKOUMÁNÍ DOKUMENTU (3 min.)

Prohlížení faksimile dokumentu s pomocí lupy a četba popisky.

Tajná dohoda mezi Československem a Sovětským svazem z 23. 11. 1945 je klíčový dokument, který ovlivnil podmínky těžby uranu na Jáchymovsku. Motivací Sovětského svazu bylo získat bohatá ložiska uranové rudy za účelem výroby atomové zbraně a rozvoje celého odvětví spojeného s atomovou energií. Českoslovenští komunističtí i nekomunističtí politici si od smlouvy slibovali zejména bezpečnostní záruky a ekonomický zisk. Být zdrojem strategické suroviny pro světové velmoci mohlo být mimo jiné v perspektivě „odčinění Mnichova“ považováno za záruku mezinárodně-politické stability. Z dnešního pohledu je patrné, že smlouva přispěla k začlenění Československa do sovětské sféry vlivu. Již v roce 1943 byla uzavřena také československo-sovětská smlouva o přátelství. V pozdějším vývoji se ukázalo, že cena vyvezeného uranu byla nižší než československá strana předpokládala a že těžba samotná je nákladnější. Naplňování smlouvy komplikoval také odsun německého obyvatelstva a tedy nedostatek pracovních sil v regionu. Ohledně naplňování smlouvy panovalo mezi oběma státy od počátku napětí, které nezmínil ani převrat v roce 1948. K tomu došlo až když Sovětský svaz v roce 1955 nalezl zdroje uranové rudy na svém území a tlak na Československo polevil.

2 PŘÍRAZOVÁNÍ ŠTÍTKŮ (5 min.)

Přířazování pojmů z nabídky do faksimile dokumentu pomocí přetahování.

Žáci přiřazují do faksimile smlouvy štítky, které označují základní náležitosti dokumentu (datum, instituce, osoby, předmět ujednání a stupeň utajení).

3 SHRUTÍ ANALÝZY (2 min.)

Doplňování informací zjištěných z dokumentu do textových polí: datum vydání dokumentu, koho se dokument týká, stupeň utajení dokumentu.

Žáci by měli stručně zaznamenat základní charakteristiky dokumentu na základě své předchozí práce.

4 ČETBA TEXTU A OZNAČOVÁNÍ KLÍČOVÝCH PASÁŽÍ (5 min.)

Četba textu a označování pasáží podle toho, pro jaký stát přinášejí závazek.

Žáci mohou v každé části smlouvy označit povinnost jednoho ze států. Československo se zavazuje k vytvoření státního podniku pro těžbu uranu a související výzkum, maximalizovat objem těžby, odevzdávat většinu rudy do SSSR (kromě podílu domluveného československo-sovětskou komisí). Sovětský svaz se zavázal poskytnout

technickou pomoc a vyslat dva odborníky. V části, která je ze cvičení vypuštěna, je zmíněno ještě vytvoření společné komise a náplň její práce a také klauzule o vzájemné výměně vědeckých poznatků.

5 INTERPRETACE DOKUMENTU (5 min.)

Žáci na základě označených pasáží hodnotí smlouvu perspektivou obou států.

Žáci mohou hodnotit jak počet závazků obou států, tak i jejich náročnost. Například vytvořit státní podnik je výrazně náročnější než vyslání odborníků. Lze také zohlednit nerovné postavení obou států. Například formule z části 2 o maximalizaci těžby dává možnost Sovětskému svazu vyvíjet tlak na Československo, aby těžbu zvyšovalo. Celkově bylo po druhé světové válce Československo v pozici slabšího státu, který měl jen omezené vyjednávací možnosti.

6 ŠKÁLOVÁNÍ KLÍČOVÝCH TVRZENÍ (10 min.)

Žáci se seznamují s dalšími prameny a pomocí škálování tvrzení odpovídají na otázku: Proč podle vás smlouva vznikla?

Žáci mají na výběr ze čtyř tvrzení, která odpovídají pramenům v doplňkové galerii. Jde o fotografii hlavního tvůrce sovětské atomové bomby Jurije Charitona před modelem této zbraně. Fotografie vznikla až v roce 1992, i přesto však reprezentuje tento úspěch SSSR ve studené válce. Druhým pramenem jsou pasáže z úvodu knihy Atom a jaderná technika z roku 1957. Text ukazuje druhou tvář dobových významů spojovaných s atomovou energií: představu o atomu jako o téměř nevyčerpitelném zdroji čisté energie, zdroji vědecko-technického pokroku a z toho vyplývajícího růstu životní úrovně. Popularizace možností mírového využití atomové energie byla v 50. letech 20. století v Československu velmi rozšířená. Novinový článek zastupuje ve cvičení studenou válku a její rétoriku z perspektivy USA. Fotografie Rudé věži smrti - původně třídní uranové rudy a místa perzekuce politických vězňů jakožto součásti soustavy vězeňských táborů na Jáchymovsku - zastupuje v doplňkové galerii represí, která byla s těžbou uranu v Československu spojena po roce 1948.

Tvrzení mohou sloužit jako podklad pro následnou diskuzi ve třídě.

Další možnosti zapojení do výuky:

- Cvičení umožňuje otevřít téma těžby uranové rudy na Jáchymovsku po druhé světové válce. Lze jej využít také jako přípravu před exkurzí na Jáchymovsko.
- Tématu se také věnuje cvičení Jak se proměnila obec Mariánská?